

Badanie historyczne i architektoniczne zabytkowego dworku folwarku w Chyliczkach zwanego „Poniatówką”, wcześniej będącego Domem Starosty w Piasecznie

Załączniki dokumentacyjne

- a/. Decyzja Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora zabytków nr 388/2018 z 14. 03.2018, str. 2- 4
- b/. Badane miejsca węzłowe, str. 5- 37
- c/. Analiza próbek zapraw, str. 38- 42
- d/ Plany budynku wg dokumentacji inwentaryzacyjnej z 1971 roku.

Warszawa, dnia 14 marca 2018 r.

WN.5162.1.2018.AK

DECYZJA nr 388 / 2018

Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków w Warszawie, działając na podstawie art. 6 ust. 1 pkt 1, art. 7 pkt 1, art. 36 ust. 1 pkt 3 i 4, 89 pkt 2, art. 91 ust. 4 pkt 4 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2017 r. poz. 2187 ze zmianami) oraz rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2017 r., poz. 1265),

w trybie art. 104 Kodeksu postępowania administracyjnego,

w związku z wnioskiem p. Marka Barańskiego, pełnomocnika Urzędu Miasta i Gminy Piaseczno z dnia 26 lutego 2018 r.,

zezwała

Gminie Piaseczno na przeprowadzenie badań architektonicznych budynku Poniatówki przy ul. Chyliczkowskiej 20 G w Piasecznie, zgodnie z programem badań autorstwa dr. inż. arch. Marka Barańskiego, stanowiącym załącznik do decyzji,

z następującymi uwagami:

- zobowiązuje się wnioskodawcę do złożenia w tutejszym urzędzie dokumentacji zawierającej wyniki badań;
- prowadzący badania architektoniczne: dr inż. arch. Marek Barański
- **Termin ważności decyzji:** koniec 2018 r.

Uzasadnienie:

Budynek stojący przy ul. Chyliczkowskiej 20 G w Piasecznie, tzw. Poniatówka, objęty jest ochroną konserwatorską na mocy wpisu do rejestru zabytków (nr rejestru A-1184, decyzja z dnia 30 lipca 1981 r.). Gmina Piaseczno planuje przeprowadzić modernizację obiektu w celu adaptacji na muzeum Józefa Wilkonia – z czym wiąże się przeprowadzenie wnioskowanych badań architektonicznych.

Z uwagi na liczne przebudowy, którym obiekt podlegał, rozpoznanie struktury budynku jest pod względem konserwatorskim uzasadnione. Uzyskany materiał stanowić będzie właściwą podstawę do prac projektowych. Ramowy program badań nie budzi obiekcji MWKZ.. W związku z powyższym orzeczono jak w sentencji.

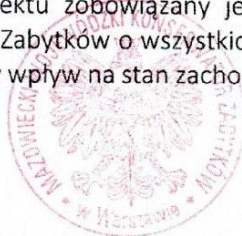
Pouczenie

1. Od niniejszej decyzji służy stronie odwołanie do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, ul. Krakowskie Przedmieście 15/17, 00-071 Warszawa, za pośrednictwem Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, ul. Nowy Świat 18/20, 00-373 Warszawa, w terminie 14 dni od dnia doręczenia niniejszej decyzji.
2. W terminie 14 dni od dnia doręczenia decyzji strona może zrzec się prawa do wniesienia odwołania. Oświadczenie należy złożyć Mazowieckiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków.

3. Z dniem doręczenia Mazowieckiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków oświadczenia o zrzeczeniu się prawa do wniesienia odwołania przez ostatnią ze stron postępowania, decyzja staje się ostateczna i prawomocna.
4. Decyzja podlega wykonaniu przed upływem terminu do wniesienia odwołania, jeżeli jest zgodna z żądaniem wszystkich stron lub jeżeli wszystkie strony zrzekły się prawa do wniesienia odwołania.
5. Niniejsze pozwolenie nie zwalnia z obowiązku uzyskania innych pozwoleń i zgłoszeń wymaganych przepisami prawa.
6. Postępowanie w sprawie wydanego pozwolenia może zostać wznowione, a następnie pozwolenie może być cofnięte lub zmienione na podstawie art. 47 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
7. Właściciel lub użytkownik obiektu zobowiązany jest do zawiadomienia Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wszystkich okolicznościach ujawnionych w toku robót, które mogą mieć ujemny wpływ na stan zachowania zabytku oraz zmienić zakres prac określonych w zezwoleniu.

Załączniki: program badań – 1 egz.

ZASTĘPCA MAZOWIECKIEGO
WOJEWÓDZKIEGO
KONSERWATORA ZABYTEKOW
Antoni Oleksicki

Otrzymują:

- ① Marek Barański, ul. Gąbińska 18/38, 01-703 Warszawa (pełnomocnik Gminy Piaseczno)
2. WUOZ aa

Do wiadomości:

1. Starostwo Powiatowe w Piasecznie, ul. Chyliczkowska 14, 05-500 Piaseczno

Zgodnie z obowiązującymi przepisami opłaty skarbowej nie pobrano (podstawa prawna: art. 2 ust 1 p. 2 Ustawy z dnia 16 listopada 2006 roku, o opłacie skarbowej – Dz. U. Nr 225 z 2006 r., poz. 1635).

Dr inż. arch. Marek Barański

PROGRAM PLANOWANYCH BADAŃ w BUDYNKU „PONIATÓWKI” w PIASECZNIE, w Parku Miejskim przy ulicy Chyliczkowskiej 20 G

Zlecenie przez Urząd Gminy Piaseczno dokumentacji i badań zabytkowego dworku „Poniatówka” (zabytek wpisany do rejestru zabytków A-1184) poprzedzać ma zadanie inwestycyjne związane z modernizacją i adaptacją tego obiektu na potrzeby planowanego tutaj muzeum twórczości Józefa Wilkonia.

Budynek powstał prawdopodobnie na przełomie XVIII – XIX wieku. Brak jest tutaj szczegółowych danych historycznych mogących wskazywać, czy istniejący obiekt może być wiązany ze wzmiankami o wcześniejszym drewnianym budynku istniejącym na tej działce. Istnieją dane mówiące o adaptacji budynku w końcu XIX wieku na potrzeby użytkowe dawnej żeńskiej szkoły gospodarstwa utworzonej w majątku Chylice przez hr. Plater-Zyberk. Ponownie budynek został przekształcony w latach 70tych XX wieku, kiedy tutaj zrealizowano infrastrukturę wodno-kanalizacyjną. Obecnie budynek jest częściowo wyłączony z użytkowania.

Program prac badawczych wskazuje na potrzebę weryfikacji struktur budowlanych, co objąć ma wykonanie kilku odkrywek w miejscach węzłowych, oraz odkrywki weryfikującej drewniany stropi więźby dachowej obecnie zakryty. Planuje się wykonanie badań stanu fundamentowania budynku poprzez wykonanie odkrywki. Czasokres przeprowadzenia prac badawczych planowany jest na miesiąc marzec 2018

2016.02.20.18

WOJEWÓDZKI OŚRODEK OCHRONY ZABYTKÓW
w Warszawie
ul. Nowy Świat 10/20, 00-373 Warszawa
tel. 22 44 30 400, fax: 22 44 30 401
www.mwvkz.pl
-5-

Załącznik do decyzji nr. 388/2018

Postanowienie nr. ....

Opinia konserwatorskiej

z dnia 14.03.2018

ZASTĘPCA MAZOWIECKIEGO
WOJEWÓDZKIEGO
KONSERWATORA ZABYTKÓW

Antoni Oleksicki

BADANE MIEJSCA WĘZŁOWE

W1

Pomieszczenie B. Przeprowadzono badanie osadzenia drzwi wejściowy D2 by wyjaśnić czy doszło do przekształcenia otworu drzwiowego. Badanie wykazało wtórne osadzenie drzwi w przerobionych węgarkach oraz podmurowanie lub wypełnienie nadproża co byłoby związane z obsadzeniem niższych drzwi.

W2

Pomieszczenie B. Stwierdzono, że na parterze pod niektórymi oknami istnieją nisze podokienne, a w innych miejscach ich brak, co mogło świadczyć o przekształceniu tych miejsc, zarówno poprzez wykonanie pierwotne lub wtórne nisz. Wykonana odkrywka ujawniła, że nisze okienne istniały przed założeniem grzejników, które zostały założone w latach 90tych XX wieku. W niektórych miejscach dla usprawnienia montażu grzejników dokonano zamurowania nisz.

W3

Pomieszczenie B. Wykonano odkrywkę łączenia północnej ściany zewnętrznej ze ścianą działową budynku. Węzeł badawczy odsłonił przemurowanie obu konstrukcji wskazując iż obie struktury zostały wykonane w tym samym czasie . Dodatkowym potwierdzeniem było użycie w przypadku obu ścian podobnej cegły. Jednak zastosowany wążek ścian wydał się dziwny, gdyż stwierdzono różne wielkości cegieł. Odkrywkę poszerzono i stwierdzono, iż mamy do czynienia murem wykonanym z zasadniczo dwóch typów cegieł grubej i szerokiej. Cegły były kładzione systemowo warstwami główek i wozówek. Dodatkowo zauważono, że grube cegły posiadają ciekawą warstwę okopcenia, zaś cieńsze cegły mają ubite naroża, co wyraźnie świadczyć może o wtórnym użyciu cegieł. W miejscu tynk pomierzone zostały cegły oraz pobrano próbkę zaprawy do laboratoryjnego określenia jej składu.

W4

Pomieszczenie B. Wykonano badanie nadproża drzwi D3 by porównać wykonanie otworu drzwiowego w stosunku do drzwi D2, które posiadają inną formę dekoracji skrzydeł drzwi. Te zróżnicowanie sugerowało, że mogła nastąpić różnica czasowa w zmianie stolarki. Badanie

wykazało osadzenia nowej ramy drzwiowej. W odróżnieniu od badanego węzła W1 drzwi zostały podciągnięte do nadproża. Pod przekuciem osadzenia nadproża stwierdzono jednobarwny tynk (czerwona strzałka), na którym zauważono wykonane zaciosy dla zwiększenia przyczepności kolejnej warstwy tynku. Podobny tynk zauważono również w węźle W39.

W5

Pomieszczenie T. Rozpoznany po zewnętrznej stronie ściany północnej otwór drzwiowy W 40 został zweryfikowany od strony wewnętrznej ściany. Wykonanie odkrywki W5 było konieczne dla zachowania w stanie nienaruszony ceglanej arkady. Badanie ujawniło iż istnieje tutaj sporej szerokości 135 cm dawny otwór drzwiowy D4, który został pierwotnie wykonany w czasie wznoszenia domu. Następnie w czasie przebudowy 1891 roku ten otwór drzwiowy zostaje zamurowany. Węzeł ten potwierdził iż zarówno mur ściany, jak i samo nadproże było wykonane z cegły reużytej tak jak ja opisano w poprzednim węźle. Samo zamurowanie zostało wykonane w innej cegle.

W6

Pomieszczenie T. Badanie nadproża okna O9 miało zweryfikować stan przekształconego okna w okno dekoracyjne. Od strony zewnętrznej po obu stronach okna wykonane zostały pogłębienia w ścianie pod iluzjonistyczne wąskie nisze. (patrz W44) Od strony wewnętrznej okno zachowane jest w formie pierwotnej. Czerwona strzałka wskazuje zachowaną fazowaną krawędź okna oraz zachowany fragment malowania ściany. Okno nie posiadało składanych wewnętrznych okiennic. Były tutaj okiennice zamontowane na wystających zawiasach.

W7

Pomieszczenie K. Badanie nadproża okna 08 służyło porównaniu wykonania nadproża i węgarków w stosunku do okna 09. Stwierdzono naruszenie i przemurowanie węgarków co mogło być związane z montażem nowego okna ze składanymi okiennicami.

W8

Pomieszczenie K. Badanie osadzenia drzwi D7 służyło sprawdzeniu, czy mamy do czynienia z pierwotnym otworem drzwiowym. Badanie wykazało, iż drzwi te zostały wybite w ścianie. Prawdopodobnie działanie to związane było z likwidacją istniejącego tutaj okna.

W9

Pomieszczenie K. Wyznaczone miejsce na przedłużeniu ściany służyło sprawdzeniu czy istniał układ symetrycznego rozplanowania budynku i istnienia w tym miejscu poprzecznej ściany. Odkrywka wykazała brak śladów łączenia ściany, i tym samym potwierdzony został niesymetryczny układ pomieszczeń we wschodniej części budynku.

W10

Pomieszczenie K. Węzeł połączenia ściany działowej, która w stosunku do inwentaryzacji została wyraźnie pogrubiona. Odkrywka wykazała, że powodem zmiany było współczesne wykonanie w tym miejscu szerokiego komina, mającego ogrzewać łazienkę. Ogrzewanie było związane z piecem kuchennym istniejącym w pomieszczeniu K przed założeniem instalacji gazowej.

W11

Pomieszczenie K. Badanie naproża drzwi wewnętrznych D8. Badanie węzła wykazało, że nadproże to zostało wkute w innym istniejącym tutaj nadprożu, co wskazuje czerwona strzałka. Tym samym barokowe drzwi D8 są wtórnie osadzone w tym miejscu

W12

Pomieszczenie K. W wyniku przeprowadzenia badania W11 stwierdzono, iż istnieje ponad naprożem drzwi D8 znacznie dłuższe nadproże, prawdopodobnie związane z szerokimi drzwiami jakie tutaj mogły istnieć. Odkrywka odsłoniła narożnik pierwotnych drzwi. Możliwe, że istniały w tym miejscu obok siebie drzwi prowadzące z sieni (S) do piwnicy. Nie wykluczone, że szerokie nadproże mogło służyć również jako oparcie spocznika klatki schodowej. Stwierdzono, że ściana ta jest przystawiona do ściany poprzecznej, co jednak jest efektem kolejności robót budowlanych, a nie późniejszym przekształceniem.

W13

Pomieszczenie K. Weryfikacja nadproża i węgara drzwiowego drzwi D10 wykazała iż obecne drzwi są wtórnie zainstalowane w dawnym otworze. Co ciekawe drzwi te zostały obsadzone poprzez obmurowanie przy użyciu dachówki. Taki sposób obsadzenia początkowo zaskoczył, lecz w sytuacji badania drzwi na piętrze D23 (patrz węzeł W28) okazało się, że te drzwi również obsadzono przy wykonaniu wyrównania ściany przy obsadzaniu ramy drzwi. Analiza stolarki drzwiowej wskazała, iż pierwotnie zamontowane były tutaj drzwi D23.

W14

Pomieszczenie C. Przeprowadzono weryfikację ściany w poszukiwaniu śladu po zamurowanym oknie, wykorzystanym później na wstawienie niszę z posagiem Fortuny. Badanie wykazało iż w tym miejscu nie było okna. W trakcie przeprowadzania badań stwierdzono występowanie warstwy malarskiej, oraz założenia warstwy izolacyjnej z obrzutki cementowej.

W15

Pomieszczenie C. Przeprowadzono weryfikację łączenia ściany działowej ze ścianą poprzeczną, która wykazała iż obie ściany są połączone, co oznacza ich równoczesność. Stwierdzono obok tego narożnika współczesne zamurowanie cegłą dziurawka szerokiego kanału kominowego. W strukturze ceglanej ściany łączenie cegieł na glinę, co może być związane z istniejącym przy tej ścianie urządzeniem piecowym. Podobne wiązania na glinę rozpoznano w węźle W 10.

W16

Pomieszczenie S. Wykonano badanie stanu narożnika węgaru i nadproża drzwi wejściowych do budynku D1, które potwierdziło pierwotność tego połączenia i brak późniejszego przekształcenia. Oznacza to, że pierwotna wielkość otworu drzwiowego została zachowana. Wobec faktu równej szerokości węgarów z obu stron drzwi przyjęto iż układ węgaru drzwiowego z drugiej stronie jest taki sam.

W17

Pomieszczenie A. W badanym węźle sprawdzono łączenie południowej ściany zewnętrznej ze ścianą działową. Wobec faktu przesunięcia względem siebie ścian działowych w północnej i południowej istniało podejrzenie wtórnego wymurowania ściany działowej po południowej stronie. Badanie wykazało równoczesność obu konstrukcji.

W18

Pomieszczenie A. Przeprowadzono badanie wyprowadzenia nadproża i powiazania z węgiem drzwi zamurowanych tutaj drzwi. Badanie wykazało przekształcenie otworu drzwiowego. Dokonano w tym miejscu odkrycia warstwy malarskiej.

W19

Pomieszczenie F. Sprawdzono połączenia ścian bocznych facjatki ze ścianką działową. Stwierdzono iż cienka ścianka działowa wykonana z otynkowanej trzciny jest dostawiona wtórnie do ścian bocznych facjatki, co może być skutkiem jakichś prac związanych z przerabianiem dachu i naruszeniem konstrukcji ścianki, którą odbudowano. Analiza tej ścianki wskazuje iż drewniana ramach konstrukcyjna, w której osadzone zostały drzwi D13 zachowała się nie naruszona, wraz z barokowymi drzwiami. Nad drzwiami dodane zostało później nadświetle dla oświetlenia klatki schodowej H. Możliwe że to działanie spowodowało konieczność wykonania na nowo ścianki działowej. Na ściankach bocznych facjatki rozpoznana została warstwa malarska, która jest innego charakteru niż w pomieszczeniu H. Stwierdzono brak dekoracji malarskiej na ścianie działowej z drzwiami.

W20

Pomieszczenie D. Przeprowadzono badania węzła połączenia ściany działowej z południową ścianą szczytu. Badanie węzła wykazało, iż konstrukcje ścian są powiązane, a tym samym równoczesne. Podobny wynik przyniosło badanie węzła W29 po przeciwnej stronie budynku.

W21

Pomieszczenie D. Przeprowadzono badanie osadzenia okna w południowej ścianie szczytu budynku. Stwierdzono, iż podobnie jak przy północnym oknie na piętrze (węzeł W30) przy północnym oknie zachowała się warstwa malarska z dekoracją. Narożnik węgarów okna południowego zostały sfazowane podobnie jak w przypadku okna północnego. Potwierdza to równoczesność dekoracji okien i dekoracji w obu pokojach D i E

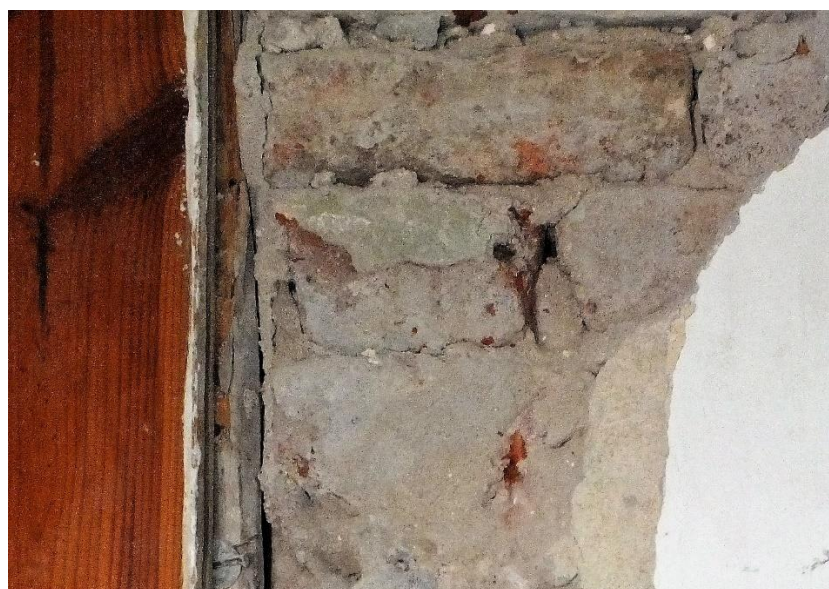
W22

Pomieszczenie D. Odkrywka wykonana przy drzwiach miała służyć sprawdzeniu oryginalności osadzenia drzwi D15 w ścianie pokoju. Odkrywka ukazała pierwotność osadzenia drzwi co potwierdza malowana opaska wokół obramienia drzwi. Pierwotne barokowe drzwi tutaj się nie zachowały.

Pomieszczenie Da. Niewielki pokoi doświetlany oknem lukarny posiada po przeciwnych stronach dwoje małych drzwi do schowków. Rodzaj zawiasów sugeruje, iż te małe drzwiczki D16 i D17 mogą być datowane dosyć wcześnie. Analiza odkrywki oraz tynku na ścianie działowej wskazuje iż drzwiczki te mogą pochodzić z pierwotnego okresu budowy. Zostanie dokonane porównanie tego samego układu w pomieszczeniu Ea przy północnej lukarnie. (patrz węzeł w31)

Od strony pomieszczeń H i G Wykonano odkrywki przy drzwiach D19, by móc określić czy istniały w tym miejscu drzwi wcześniejsze. Chociaż badanie nie wyjaśniło czy pierwotnie mogły istnieć w tym miejscu drzwi, lecz stwierdzono możliwość istnienia tutaj drzwi w okresie przebudowy w 1891 roku. Jednak dalsze badania i rozpoznanie w czasie przeprowadzania remontu budynku mogą przynieść nowe wskazania. Badania ściany od strony wewnętrznej pomieszczenia H, hallu klatki schodowej, wykazały iż na ścianach zachował się pierwotny wystrój malarski w formie pasów

W25

Pomieszczenie G. Wykonano badanie sprawdzające otworu drzwi D21, które wykazało opracowanie węgarka drzwiowego z okresu remontu 1891 roku. Nie stwierdzono śladu istnienia w tym miejscu muru facjarki jaka może istniała od strony wschodniej.

W26

Pomieszczenie G. W miejscu symetrycznie rozmierzonym w stosunku do ściany działowej wykonano odkrywkę mogącą wskazać miejsce istnienie takiej ścianki. Chociaż nie zachowały się żadne ślady po ścianie działowej rozpoznano wyraźne zróżnicowanie warstw tynku, które potwierdziły iż taka ścianka musiała w tym miejscu istnieć i tym samym wydzielala pomieszczenie GX. Została ona rozebrana prawdopodobnie w czasie powojennego remontu budynku. Nie potrafimy określić czy w ścianie tej istniały drzwi dające bezpośredni dostęp do

apartamentu hr. Cecylii Plater Zyberk. Gruba warstwa wierzchniego tynku została założona wraz z dachówkami tak jak w węźle W28.

W27

Pomieszczenie G. Wykonane zostało odślonięcie węgarka i nadproża okna. Stwierdzono zaskakującą formę płaskiego nadproża, które zaparte było na wyprowadzonych poza węgarek okna wysuniętych ceglach. Takie samo rozwiązanie konstrukcyjne zastosowane zostało z drugiej strony nadproża nad tym szerokim oknem. Odkrywka ukazała warstwę malarską z okresu 1891 roku.

W28

Pomieszczenie G. Sprawdzone zostało osadzenie w ścianie działowej drzwi D23. Drzwi D23 prawdopodobnie będące przeniesionymi z parteru gdzie obecnie istnieją drzwi D10 zostały obsadzone wraz z szeroką ramą ościeży. Działanie takie chyba zostało dokonane w czasie remontu 1891. Co jest ciekawe, osadzenie szerokiej ramy drzwi w stosunkowo wąskiej wcześniejszej ścianie spowodowało, iż ścianę tę należało pogrubić. Dokonano tego z obu stron ściany poprzez nałożenie grubej warstwy tynku (5cm) z każdej ze stron ściany. By oszczędzić zaprawy, przy pogrubieniu użyto dachówek , a także cegły dziurawki. Co jest nie mniej ciekawe, tego rodzaju technikę stosującą dachówki spotykamy w węźle W13 przy obsadzeniu nowych drzwi D10 na parterze. W odkrywce W28 pod warstwą tynku z dachówkami od strony pomieszczenia E rozpoznano wcześniejszy gładzony tynk.

W29

Pomieszczenie E. Odkrywkę wykonano by sprawdzić wiązanie ściany działowej ze ścianą północną szczytu, podobnie jak w węźle W20. Odkrywka W29 odsłoniła wiązanie ścian, a także warstwę malarską przynależną do pierwotnego tynkowania ścian pomieszczenia E.

W30

Pomieszczenie E. Dla sprawdzenia sposobu wykonania nadproża okna północnego wykonano odkrywkę, która wykazała zachowanie dekoracyjnego malarstwa na ścianie, oraz podobne opracowanie krawędzi otworu okna poprzez sfazowanie, tak jak odsłonięto to przy oknie południowym (węzeł W21) . Badanie wykazało, że w czasie obsadzania obecnego okna doszło

do podkucia dolnej partii naproża. Zmiana ta spowodowała częściowe uszkodzenie warstwy malarskiej, co zostało naprawione poprzez nałożenie nowej warstwy malarskiej.

W31

Pomieszczenie E i Ea Sprawdzając sposób osadzenia drzwi do pomieszczenia z lukarną wykonano odkrywkę, która stwierdziła wymianę drzwi wraz z ościeżnicą, na nowe drzwi z przeszkleniem. Na nieuszkodzonych ścianach zachowała warstwa malarska. Badania wykonane w pomieszczeniu Ea wykazały, że wymianie uległy tynki bocznych ścianek tego pomieszczenia wraz z wymiana drzwiczek do pomieszczeń poddasza na nowe. Ta wymiana prawdopodobnie została spowodowała zakresem prac remontowych związanych z podniesieniem dachu, co mogło oddziaływać na stan zachowania tynkowania tych ścianek.

Pomieszczenie P1. Przeprowadzono odkrywkę celem poznania sposobu wykonania nadproża na wejściu do piwnicy P1. Odkrywka wykazała iż nadproże wykonane ze średniej cegły jest wykonane pierwotnie. Towarzyszy mu dobrze wykonane rozglifienie otworu drzwi wraz z wyprowadzeniem w cegle przyłgi. Stwierdzono iż ta część piwnicy wykonana jest w grubej cegle, lecz w strukturze muru towarzyszy średniej grubości i czasami cienka cegła.

Pomieszczenie P1. Wykonano odkrywkę tynku celem sprawdzenia sposobu wykonania lukarny tego okna piwnicznego. Badanie wykazało, że ta szeroka lukarna powstała po wybiciu nadproża i sklepienia nad płaskim oknem piwnicznym, takim samym jak zachowane w tym pomieszczeniu drugie okno piwniczne (patrz węzeł W34)

W34

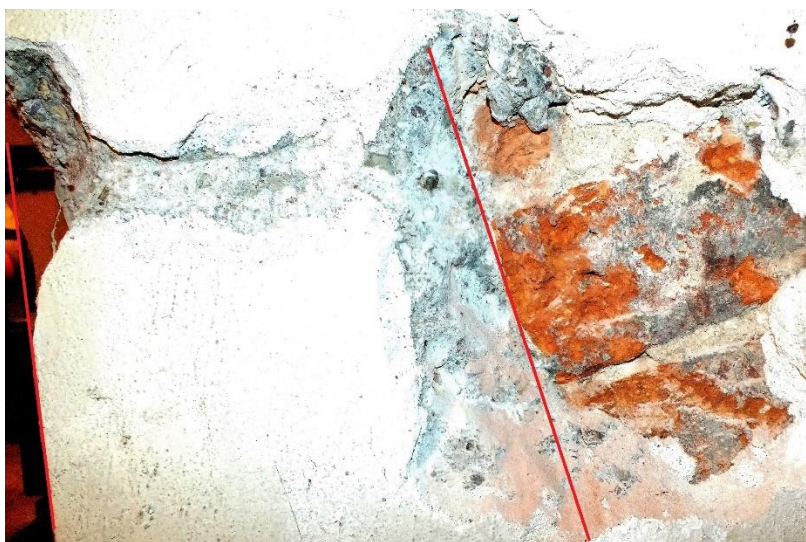

Pomieszczenie P1. Przeprowadzono badanie gdzie oczyszczono z tynku okno lukarny. Rozpoznano pierwotne osadzenie nadproża co wykazało, że okno zachowało się w pierwotnej formie. Stwierdzono, że poprowadzona ścianka dzieląca piwnicę P1 częściowo weszła w światło tej lukarny. Podobnie jak w sąsiednim oknie piwnicznym stwierdzono iż dolna krawędź jest załamana

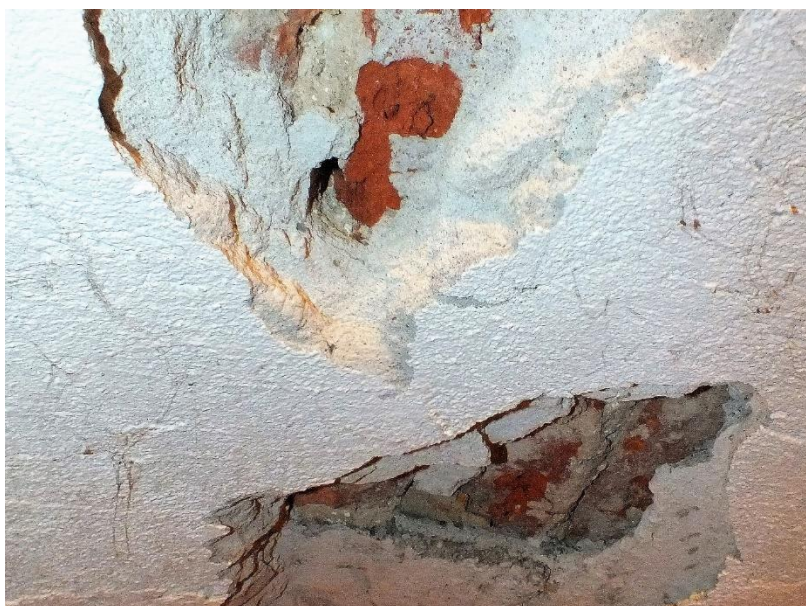
W35

Pomieszczenie P1. W narożniku piwnicy sprawdzono sposób łączenia ściany zewnętrznej z konstrukcją sklepienia, które potwierdziło równoczesność budowy obu ceglanych konstrukcji wykonanych na takiej samej zaprawie.

Pomieszczenie P2. Przebadano ściankę oparcia obu sklepień z pomieszczeń P1 i P2, co wykazało iż od strony piwnicy P2 nastąpiło obetonowanie sklepienia na grubość ok. 20 cm. Takie obetonowanie rozpoznano po drugiej stronie oraz na północnej ścianie piwnicy P2.

Pomieszczenie P2. W strzałce sklepienia stwierdzono dosyć cienkie obetonowanie, co świadczyłoby, że obetonowanie sklepienia jakie wykonano w północnej części piwnicy P2 zostało wykonane poprzez zalanie szalunku od góry. Była to operacja techniczna mogąca mieć na celu generalne wzmocnienie konstrukcji sklepienia. Stwierdzono, że takiego obetonowania nie wykonano w południowej części piwnicy P2, gdzie istniała ceglana konstrukcja prawdopodobnie podpierająca jakieś urządzenie ogniowe na parterze w pomieszczeniu K. Ograniczona dostępność do obetonowanych i ocementowanych konstrukcji, a także montaż w tej części kotła i instalacji gazowych w tej części piwnicy nie pozwoliła na dalsze badania.

Pomieszczenie P1. Istnieje połączenie obu piwnic P1 i P2 wąskim, nisko umieszczonym przejściem posiadającym łukowe nadproże. Prowadzi ono do wąskiego pomieszczenia wydzielonego ścianką. Przejście od strony piwnicy P1 zostało później zamurowane. Rozpoznano, iż tak wyprowadzona konstrukcja tej ścianki musi być związana z pierwotnym układem piwnicy P2, gdyż węższe sklepienie w południowej części piwnicy jest oparte właśnie na tej ścianie. Obserwacje dokonane w tej wydzielonej ścianką przestrzeni wskazują iż przestrzeń tego wąskiego pomieszczenia posiadała sklepienie (strzałka), lecz zostało ono przebudowane i wykonane na nowo. Możliwe, że przebudowanie sklepienia związane było z zamontowaniem żelaznej belki, jaka tam stwierdzono.

Pomieszczenie S. Podjęto weryfikację zejścia schodami do piwnicy, które obecnie zakrywane jest dużą drewnianą klapą. Zachowany ślad pozostałości fragmentu sklepienia zasugerował wykonanie odkrywki na ścianie przy schodach. Odkrywka ukazała, iż nad schodami istniało sklepienie. Sposób osadzenia sklepienia w ścianie oraz fakt wykonania jego z grubych cegieł, potwierdzałoby iż była to pierwotna konstrukcja. Poprowadzona linia rekonstruująca przebieg sklepienia wskazywałaby iż istnieje wielkie prawdopodobieństwo, iż istniejące drzwi D8 mogły być związane z zejściem do piwnicy od strony pomieszczenia K, które pierwotnie było użytkowane jako kuchnia. Jednak weryfikacja montażu drzwi w węźle W11 wykazała iż są one wtórnie zamontowane. W odkrywce rozpoznano pierwotne małe nadproże, z którego zachowały się jedynie dwie cegły (strzałka). Wykonana odkrywka pozwoliła stwierdzić iż pierwotny poziom w pomieszczeniu S był niższy o 18 cm. Przy drewnianym progu zejścia do piwnicy płytowanie z płaskich ceramicznych elementów, których powierzchnia zaciągnięta była palcami. Szersze odsłonięcie powierzchni obecnej ceramicznej posadzki może ujawnić pozostałość takich ceramicznych elementów w innych miejscach dawnej sieni.

W40

Elewacja północna, parter. Przeprowadzono badanie wykonanej dekoracji arkadowej po stronie zachodniej. Stwierdzono, że dekoracja ta została domurowana cegła na płask do istniejącej ściany. W odkrywcę rozpoznano fragment pierwotnego tynku z zachowaną warstwą malarską (kolor jasnozielony), na którym dokonano domurowania. Jedynie sama arkada została wmontowana w wykucie w murze ściany.

W41

Elewacja północna, parter. Badanie środkowej dekoracyjnej arkady wykazało, że nisza arkady została wykonana w istniejącej ścianie poprzez skucie i pogłębienie powierzchni ściany. Krawędzie niszy zostały przemurowane fragmentami cegły. Ceglana arkada została wmontowana w wykutą w ścianie bruzdę.

Elewacja północna, parter. Badania wschodniej arkady ujawniły, że została ona wykonana w miejscu istnienia wcześniejszego otworu drzwiowego. Jednak co było interesujące stwierdzono z jednej strony ślad wyprowadzonego węgara, zaś z drugiej strony potężne przeprucie ściany z koniecznym wyprowadzeniem na nowo węgara. Dopiero po przeanalizowaniu tego miejsca od strony wewnętrznej (węzeł W5) znaleziono wytłumaczenie tej sytuacji. Od strony wewnętrznej zachowało się w dobrym stanie nadproże odcinkowe, które jest znacznie niższe niż łuk zewnętrznej arkady. Prawdopodobnie w trakcie wycinania tego nadproża od strony zewnętrznej doszło do jakiegoś zawалу, który zniszczył boczne węgarki dawnych drzwi. Ostatecznie otwór został przemurowany na nowo, zaś cegły łuku arkady zostały wpuszczone w wykonane podkucie. Linia czerwona oznacza pierwotny otwór drzwi D4. Arkada posiada malowanie na czerwono, jednak jest to wtórne przemalowanie. W tynku fazy przebudowy 1891 stwierdzono malowanie na kolor cielisto -różowy.

W43

Elewacja wschodnia. Przeprowadzono odkrywkę w wyznaczonym miejscu, gdzie kiedyś mógł istnieć gzyms pierwotnego budynku. Odkrywka wykazała, że rzeczywiście można zaobserwować w tym miejscu zarówno zmianę wielkości cegieł powyżej skutej warstwy wysuniętych cegieł dawnego gzymsu (patrz czerwona linia). Dodatkowo na tynku poniżej zniszczonego gzymsu można rozpoznać pierwotną warstwę malarską – kolor jasno zielony, a powyżej nowe malowanie w kolorze cielisto różowym.

W44

Elewacja wschodnia. Badanie ściany pod oknem O8 wykazało stan zamurowania otworu drzwiowego (strzałka), który został wcześniej wybity w ścianie malowanej na zielono. Stwierdzona ewidencja wynikająca również z węzła W45 wskazywałaby iż mamy tutaj do czynienia z zamurowaniem większego otworu drzwi, które w czasie remontu 1891 roku przekształcone zostało w okno. Jednak nie były to drzwi pierwotnego budynku tylko może jakiejś przebudowy, o czym świadczyłoby nowe wykonanie nadproża. Po prawej stronie widoczne wykucie niszy iluzjonistycznej towarzyszącej oknu O9. Wykonanie tej dekoracji towarzyszącej oknu O9 zniszczyło pierwotną warstwę malarską elewacji.

W45

Elewacja wschodnia. Badanie nadproża okna 08 wykazało, że okno zostało obsadzone w pierwotnie większym otworze, a następnie obmurowane, co związane było z potrzebą ukrycia chowanych wewnętrznych okiennic. Okazało się jednak, że dodatkowo stwierdzono wymianę nadproża, o czym świadczy brak na tym nadprożu warstwy tynku malowanego na zielono.

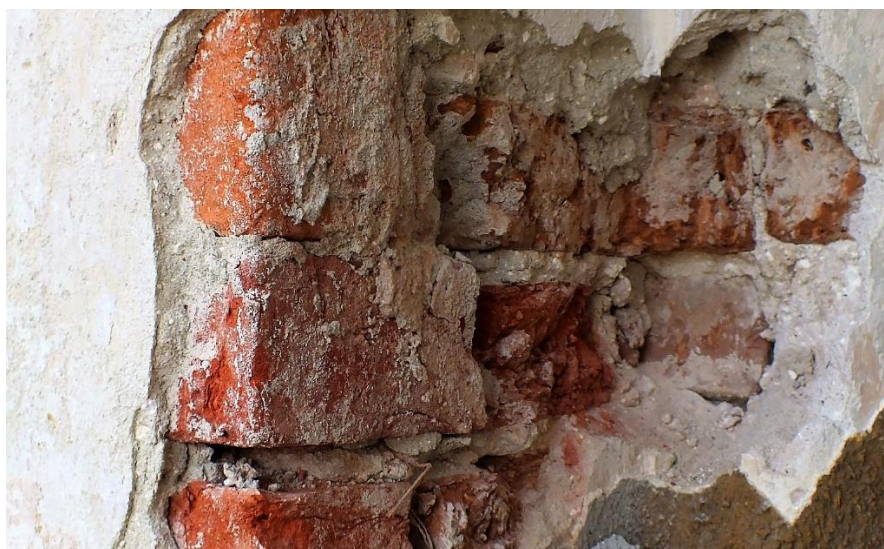
W46

Elewacja wschodnia. Badanie połączenia ściany budynku z gankiem wschodnim. W trakcie badania tego miejsca stwierdzono iż do pierwotnej ściany, na której zachowało się malowanie na zielono (strzałka) domurowano filarki, mające służyć oparciu stropu gangu. Po prawej stronie widoczne zamurowanie drzwi jakie zostały wybite w ścianie (patrz W45)

W47

Elewacja wschodnia. Badanie dekoracyjnej niszy. Wykonane odkrywki wykazały, iż wysunięte obramienie niszy zostało wymurowane i wpasowane w wycięte pogłębienie dokonane w pierwotnej ścianie budynku. Badanie węzła W14 nie stwierdziło by nisza wypełniła istniejące tam okno.

W48

Elewacja wschodnia. Badanie obramienia okna O7 wykazało, istniejące profilowane opaski zostały wykonane na nowo. Przecięto ono warstwę pierwotnego tynku malowanego na zielono. Odkrywka wykazała wykończenie pierwotnego okna, gdzie w ścianie zachował się oryginalny gwóźdź mocujący wyrwany ramiak wcześniejszego okna (patrz strzałka). Po prawej stronie wmurowana nisza posagu Fortuny.

W49

Elewacja wschodnia. Przeprowadzono badanie wyprowadzenia pilastra oraz sposobu wykonania niszy okiennej. Narożny pilaster został wtórnie domurowany do narożnika budynku (na lewo). Nisza okienna nie jest zamurowanym oknem, lecz wtórnym pogłębieniem ściany. Skucie ściany widoczne po prawej stronie. Wokół niszy okiennej wykonano obwiedniowo profilowaną opaską. Obecna opaska jest wykonana rekonstrukcją.

W50

Elewacja południowa. Badanie niszy okiennej wykazało, iż została ona wtórnie wykuta w ścianie budynku. Istniejąca opaska zachowała pierwotną formę dekoracyjną. Delikatne odspojenie tynku na powierzchni niszy ujawniło malowaną formę dekoracyjną będącą tłem przedstawienia centralnej postaci, która została skuta.

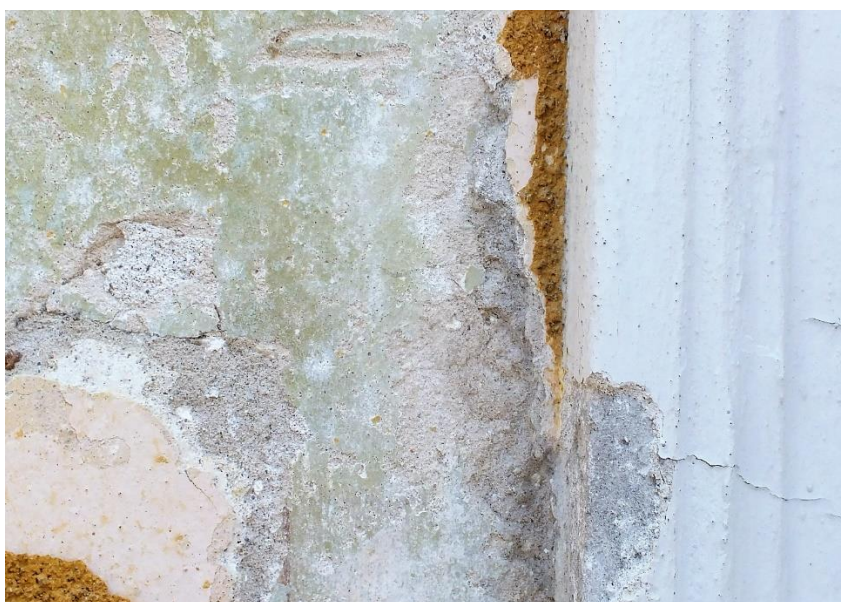

W51

Elewacja południowa. Badanie okna 05 wykazało, iż okno to zostało wtórnie osadzone i obmurowane przy skuciu węgarów okiennych. Obmurowanie wykonano z obu stron okna, co jest wynikiem zasłonięcia wystających na zewnątrz okna składanych okiennic.

W52

Elewacja zachodnia parter. Przeprowadzono badanie pilastrowania przy drzwiach wejściowych, które wykazało iż pierwotnie przy wejściu istniał uskok na elewacji. Uskok ten miał ok 8 cm i o tyle akcentował wysunięcie się na elewacji zarysu facjatki. Wraz z wykonaniem w czasie remontu 1891 roku dekoracyjnej opaski wokół facjatki pojawił się problem podparcia tej dekoracji, przeprowadzono to poprzez dodatkowe wysunięcia pilastra o dalsze 8 cm. Potwierdzeniem oryginalności ściany przy pilastrze jest zielona barwa.

W53

Elewacja zachodnia, piętro. Badanie narożnika facjatki wykazało, iż wysunięta opaska wokół facjatki została domurowana do pierwotnego jej narożnika. W trakcie badania stwierdzono obecność malowanego na zielono tynku, co świadczyłoby iż facjatka istniała w pierwotnym układzie architektonicznym budynku.

W54

Elewacja zachodnia, piętro. Badanie obsadzenia drzwi facjatki miało na celu wyjaśnienie czy zachowały się jakieś ślady mogące wskazywać, czy w pierwotnym układzie istniały w facjatce drzwi, czy może okno. Stwierdzono pierwotne wykonanie węgarka drzwi, oraz zamurowania gruzem mogące być świadectwem wymiany drzwiczek facjatki.

Elewacja północna, piętro. Badanie obsadzenia okna 014 wykazało, iż operacji tej dokonano od strony zewnętrznej, co poświadcza skucie tynków z wymalowaniem zielonym. W czasie tej operacji dokonano podkucia nadproża okna, tak jak to widać było w węźle badawczym W30. Badanie tego miejsca wykazało iż tynk o malowaniu na zielono kontynuuje się jedynie do poziomu okulusa nad oknem. (patrz strzałka) Tym samym możemy przyjąć, iż od strony północnej istniał naczótek podobnie jak po stronie południowej.

Elewacja północna, piętro. Badanie dekoracyjnej niszy wykazało, że po podniesieniu dachu i przekształceniu szczytu uzyskana została duża powierzchnia, którą dekorowano poprzez płytką niszę z oknem iluzjonistycznym z wyprowadzeniem dekoracyjnych pilastrów podtrzymujących arkadę. Po zdjęciu warstwy tynku w niszy okiennej ukazało się iluzjonistyczne okno z podziałami ramiakiem okiennym. Poczynione obserwacje wykazały iż pilastry zostały częściowo nałożone na wcześniejszą tynkowaną ścianę (patrz strzałka). Nisza pokryta diagonalnym skratowaniem została wykonana poprzez delikatne ścięcie całej powierzchni ściany. Obrazienie iluzjonistycznego okna prawdopodobnie jest wtórnie wykonaną konserwacją.

Elewacja południowa. Podobnie jak w zrobiono to w węźle W43 sprawdzono ślad zachowania pierwotnego gzymsu na ścianie szczytowej. Odkrywka wykazała iż gzyms międzypiętrowy rozgradzał szczyt, lecz został skutny. Potwierdzeniem że szczyt powyżej gzymsu istniał jest zachowane malowanie na kolor jasno zielony.

CSlab

Laboratorium Konserwacji Zabytków
Badania i Analizy

Analiza próbek zapraw z obiektu Poniatówka w Piasecznie

Zlecniodawca:

Polscy Konserwatorzy Zabytków Barański i Wspólnicy, SpK,
02 532 Warszawa Rakowiecka 36,
NIP 521 358 46 60

dr Paweł Karaszkiewicz, ul. F. Chopina 1/7 30-047 Kraków
e-mail: krakapa@op.pl; tel.+48 505 51 51 80

Analiza próbek zapraw z obiektu Poniatówka w Piasecznie

1. Spis próbek do badań

Do badań otrzymano 10 próbek zapraw w postaci proszku i pojedynczych grudek

Nr kolejny	Nr próbki	Opis	Uwagi
1	1	Zaprawa - ścian południowa	
2	2	Zaprawa przebudowy	
3	3	Zaprawa cokół (przebudowa).	
4	4	Zaprawa cokół (przebudowa)	
5	5	Zaprawa - ściana północna	
6	5	Zaprawa - ściana piwnicy	

tabela 1. Spis próbek do badań

2. Wyniki badań

Badania wykonano zgodnie z procedurami własnymi: ich opis podano w Aneksie do niniejszego sprawozdania.

2.1. Opis próbek

Opis próbek wykonano na podstawie ich oceny wizualnej w świetle odbitym w pow. do 20x (mikroskop stereoskopowy Mantis, prod. Vision Engineering ,UK). Wyniki przedstawiono w tabeli 2. Ocenę wizualną przeprowadzono na otrzymanych próbkach oraz na frakcjach wypełniacza i i zawiesiny otrzymanych podczas analizy ilościowej próbek. Badano proszkową frakcję próbek.

1	Próbka 1						
	Opis wizualny						
	Próbka składa się grudek barwy białej z białymi wtrąceniami.						
	Opis makroskopowy						
	Barwa	Wytrzymałość	Struktura	Tekstura	Kruszywo	Zawiesina	Uwagi
	Biała	Dobra	Psamitowa (piaskowa) spoiwo kontaktowe białe	Bezładna	Piasek kwarcowy, drobnopiękny, dobrze obtoczony. Uziarnienie zróżnicowane: Frakcja 1: < / = 1mm Frakcja: 2. < 0,5 mm., mało pojedyncze ziarna innych minerałów	Pelitowa (iłowa), jasno-ugrowa	grudki wapna

2	Próbka 2					
	Opis wizualny					
	Próbka składa się grudek barwy białej z białymi wtrąceniami					
	Opis makroskopowy					
	Barwa	Wytrzymałość	Struktura	Tekstura	Kruszywo	Zawiesina
	Biała	Dobra	Psamitowa (piaskowa) spoiwo kontaktowe białe	Bezładna	Piasek kwarcowy, drobnoziarnisty, dobrze obtoczony. Uziarnienie zróżnicowane: Frakcja 1: $\leq 1\text{ mm}$ Frakcja: 2. $< 0,5\text{ mm.}$, mało Pojedyncze ziarna innych minerałów	Pelitowa (iłowa), barwa ugrowa, śladowa domieszka ziaren czarnych i czerwonych
	Uwagi grudki wapna					
3	Próbka 3					
	Opis wizualny					
	Próbka składa się z grudek zaprawy barwy brązowej z częstymi wtrąceniami grudek barwy białej.					
	Opis makroskopowy					
	Barwa	Wytrzymałość	Struktura	Tekstura	Kruszywo	Zawiesina
	Brązowa	Dobra	Psamitowa (piaskowa) spoiwo kontaktowe brązowe	Bezładna	Piasek kwarcowy, drobnoziarnisty, dobrze obtoczony. Uziarnienie zróżnicowane: Frakcja 1: $\leq 1\text{ mm}$ Frakcja: 2. $< 0,5\text{ mm.}$, mało Pojedyncze ziarna innych minerałów	Pelitowa (iłowa), barwa brązowa
	Uwagi W wypełniaczu znaczna zawartość nie rozpuszczonych grudek brązowego spoiwa					
4	Próbka 4					
	Opis wizualny					
	Próbka składa się grudek zaprawy barwy białej z wtrąceniami ziaren barwy białej.					
	Opis makroskopowy					
	Barwa	Wytrzymałość	Struktura	Tekstura	Kruszywo	Zawiesina
	Biała	Niska	Psamitowa (piaskowa) spoiwo kontaktowe ugrowe	Bezładna	Piasek kwarcowy, drobnoziarnisty, dobrze obtoczony. Uziarnienie zróżnicowane: Frakcja 1: $\leq 1\text{ mm}$ Frakcja: 2. $< 0,5\text{ mm.}$ Pojedyncze ziarna innych minerałów	Pelitowa (iłowa), jasno-ugrowa
	Uwagi nieliczne grudki wapna					

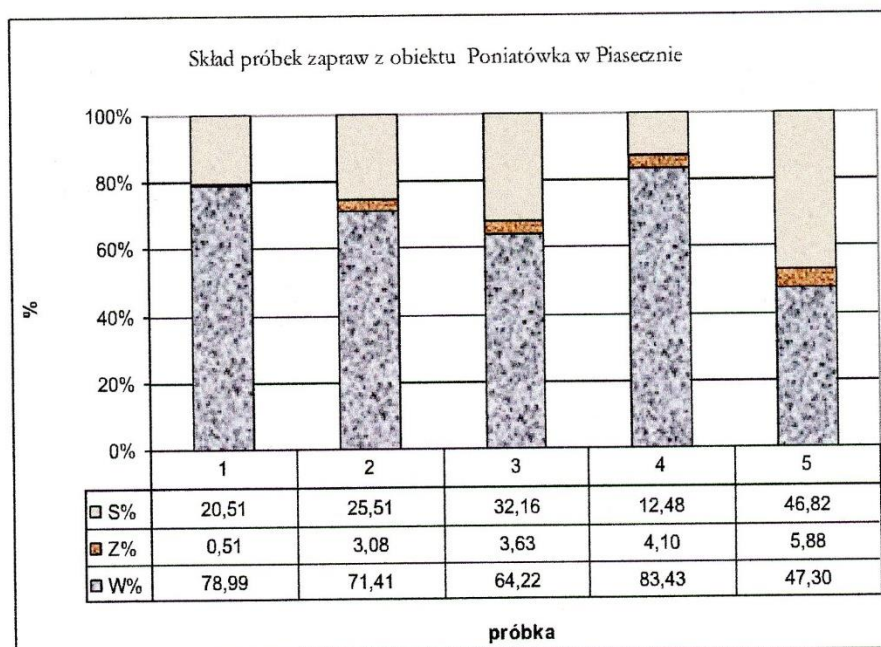

Próbka 5						
Opis wizualny						
Próbka składa się z grudek zaprawy barwy żółtej z licznymi grudekami wapna.						
Opis makroskopowy						
Barwa	Wytrzymałość	Struktura	Tekstura	Kruszywo	Zawiesina	Uwagi
5 Żółta	Dobra	Psamitowa (piaskowa) spoiwo kontaktowe żółte	Bezładna	Piasek kwarcowy, drobnoziarnisty, równomierny, ziarna dobrze obtoczone, granulacja do 1mm, zróżnicowana. Domieszka ziaren ceramicznych.	Pelitowa (iłowa), jasno-ugrowa	

Tabela 2. Wizualny opis próbek

2.2. Skład ilościowy zapraw

Wyniki badań składu zapraw przedstawiono na wykresie 1

Wykres 1. Skład ilościowy zapraw

Legenda:

W% - Procentowa (wagowo) zawartość nierozpuszczalnej w 6MHCl frakcji nie tworzącej zawiesiny w roztworze ($>0,01\text{ mm}$). Frakcja ta określana jest jako wypełniacz zaprawy.

Z% - Procentowa (wagowo) zawartość nierozpuszczalnej w 6MHCl frakcji tworzącej zawiesinę w roztworze ($\varphi < 0,01\text{ mm}$). Frakcja ta może wskazywać na udział składników hydraulicznych, ale mogą być w niej obecne także inne składniki, np. pigmenty.

S% - Procentowa (wagowo) zawartość części próbki rozpuszczalnej w 6MHCl. Ta część próbki wskazuje na zawartość spoiwa mineralnego, przede wszystkim węglanowego.

Uwaga: opisane parametry zaprawy służą przede wszystkim do celów porównawczych - rekonstrukcja składu zaprawy, aczkolwiek możliwa, może dać tylko kompozycję przybliżoną

2.3. Omówienie wyników badań

2.3.1. Porównanie próbek zapraw

Ogólne próbki można podzielić na dwie grupy grupy:

I: Próbki białe (nr 1, 2, 4)

II: Próbki barwne (nr 3 brązowa, nr 5 żółta)

Wspólną cechą wszystkich badanych próbek taki sam rodzaj kruszywa - wypełniacza którego głównym składnikiem jest drobnoziarnisty dwu frakcyjny dobrze obtoczony piasek kwarcowy (o granulacji od 1 do 0,5 mm i frakcji $<0,5$ mm). Domieszka innych minerałów jest nieznaczna, natomiast w próbce 5 występują w niewielkiej ilości ziarna ceramiczne próbek 7 i 8 również ziaren ceramicznych (pył ceglany). Ponadto w próbkach 1,2,4 zaobserwowano grudki wapna skarbonatyzowanego.

Frakcja zawieszinowa próbek jest zbliżona dla próbek 1, 2, 4, 5 i charakteryzuje się podobnym - jasno -ugrowym zabarwieniem i jednorodnością.

Od opisanych wyżej próbek wyraźnie odróżnia się próbka 3. Ma ona barwę brązową, uległa rozkładowi w HCl tylko częściowo a duża jej frakcja nie uległa roztworzeniu (dlatego zawartość wypełniacza może być zawyżona). Jest to więc próbka zaprawy wytworzonej inną techniką niż pozostałe próbki.

2.3.2. Analiza ilościowa

Porównanie składu ilościowego badanych próbek zapraw (Wykres 1) pokazuje, że skład badanych zapraw jest zróżnicowany: próbki 1 i 4, zawierają mało Z% a ich stosunek jest zaprawą wapienną o dużej zawartości kruszywa (przybliżony stosunek 4:1) natomiast w próbce 5 stosunek kruszywa do wypełniacza do spoiwa jest, w przybliżeniu 1:1. Poza tym próbki te nie różnią się istotnie materiałem z którego zostały wykonane

Wśród badanych próbek wyróżnia się próbka 3. Wykazuje ona nie tylko inną barwę niż pozostałe (brązową) ale również różni się twardością a także częściowym tylko roztworzeniem w HCl. Powoduje to zawyżoną zawartość frakcji kruszywa.

3. Wnioski

Badania składu ilościowego i własności próbek wskazują, że zaprawy 1, 2, 4 są do siebie zbliżone i mogą pochodzić z tego samego czasu, próbka nr 5, o nieco innym zabarwieniu i braku grudek wapna skarbonatyzowanego mogła powstać kiedy indziej, lub być wykonana inną techniką (choć z tych samych materiałów). Natomiast próbka 3 różni całkowicie od pozostałych a jej barwa i własności wskazują, że wykonano ją innymi materiałami. Charakterystyczne zabarwienie i sposób roztworzenia w HCl sugeruje, że materiałem służącym do wykonania tej zaprawy było wapno typu hydraulicznego np. cement romański.

dr Paweł Karaszkiewicz

Kraków 2018-04-09

dr Paweł Karaszkiewicz
P. Karaszkiewicz
chemik - konserwator

LABORATORIUM KONSERWACJI ZABYTEK
dr Paweł Karaszkiewicz
ul. Chopina 1/7, 30-047 Kraków
tel./fax 623 74 36, tel. 633 34 11
NIP 679-002-20-73